

הרה"ג ר' שמעון יהודא הכהן שקאפ זצ"ל

בענין גר קטן*

— א —

בכתובות (דף י"א ע"א) איתא: אמר רב הונא גר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין ע"כ. ובתוס' שם ד"ה מטבילין כתבו, וז"ל: ותימה דהא זכייה הוה מטעם שליחות, דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח, כדמוכח בפ"ק דב"מ (דף י"ב ע"א) גבי חצר משום יד איתרבאי ולא גרע משליחות, ואם כן איך זכין לקטן, והלא אין שליחות לקטן, כדאמרינן באיזהו נשך (דף ע"א ע"ב). ועוד דאכתי עכו"ם הוא, ואמרינן התם דקטן דאחי לכלל שליחות אית ליה זכייה מדרבנן, עכו"ם דלא אחי לכלל שליחות אפילו זכייה מדרבנן לית ליה זכו'. ועיי"ש שכתבו, ולספרים דגרסי בב"מ (ע"א ע"ב) זכייה מיהו אית ליה, ולא גרסי, „מדרבנן" גיחא, דמצי למימר דאית ליה זכייה מן התורה, ועובד כוכבים קטן כיון דבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן, ואע"ג דזכייה הוי מטעם שליחות, ואין לו שליחות מן התורה, הני מילי בדבר שיש בו קצת חובה, כגון להפריש תרומתו, דשמא היה רוצה לפוטרה בחיטה אחת, או שמא היה רוצה להעדיף, אבל הכא שזכות גמור הוא לו, יש לו שליחות. עכ"ל. ודבריהם סתומים במה שכתבו לחלק בין זכות גמור לזכות שאינו גמור, דאפילו בזכות שאינו גמור, כיון דמכל מקום זכות הוא, ובגדול זכין בכה"ג, למה לא יזכו לקטן כמו שזכין לו בזכות גמור. ועוד קשה מהא דמבואר בב"מ שם גבי מציאה, דבקטן דמכיון דחצר משום שליחות הוא אין לו חצר וד"א, ובקטנה שהו משום יד יש לה חצר וד"א, ובזכית מציאה ודאי דזכות גמור הוא יותר ממתנה.

והנראה לענ"ד, דהנה לשיטת הסוברים דזכייה מטעם שליחות, העיר בקצות החושן (סימן ק"ה) דאיך מהני זכייה לאביי דסובר שיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש, הרי גם שליחות לא מהני, ויעו"ש שתירץ דאפילו אם נאמר דזכייה מטעם שליחות, אין פירוש הדברים דהוה משום דחשוב דעביד ליה שליח, אלא דהתורה אמרה דאדם יכול לזכות עבור חבירו, אלא שדין זה הוא כדין שליחות, ונפק"מ לענין קטן, יעו"ש. ודבריו אינם מובנים כל כך, דבעצם הדבר קושיתו אינה רק

* שיעור זה נעתק מכתב יד מרן הגאון המחבר. מקצת מהיסודות המובאים בשיעור זה מפוזרים במקומות שונים בחידושי למסכתות, אולם ככאן הוא מוסר אותם כחטיבה שלימה בהבנת דברי התוספות לכתובות דף י"א, ויש בהם הרבה מאשר לא ראה עדיין מעולם את אור הדפוס. — ותשואות חן להרה"ג אהרן זליג עפשטיין על שהמציא לנו את המאמר לרגל הדפסת ספר היובל הזה.

אליבא דאביי, דגם לרבא לא מהני שליחות באופן שאנו רנים. שאם היה יודע היה עושה אותו שליח, וכמבואר בגמרא שם ריש אלו מציאות. וגם מה שחירץ בספר קצות החושן אכתי אין בזה בכדי ליישב קושייתו אליבא דאביי, דלו יהא שעצם דין הזכייה אינו בתורת שליחות, אבל הרי על כל פנים צריכים אנו לרצון הקונה. אמנם באמת יש לומר דבזכייה אין אנו צריכים כלל לרצון הקונה, ואדם יכול לזכות מעצמו לטובת חבירו. והא דאמרינן לענין זכייה דהוא משום דאילו ידע הוה עביד ליה שליח, הכוונה בזה, דזהו בירור הענין שזכות הוא לו, דאם לא היה מתרצה לא חשיב זכות, אע"פ שלפי אומד דעתנו זכות הוא.

ולדעתי מה שמחלק הרשב"א בחידושו לנדרים בין תורם משלו על חבירו דמהני מטעם זכייה, לבין אומר לשלוחו צא תרום דאם תרום אחר לא מהני, הוא בפשטות, דבזכות מהני שלא מדעת, אבל אם הדבר אינו זכות, כגון באומר צא תרום, דהרי יכול בעצמו לתרום או על ידי שלוחו, אף דאמדינן בדעתיה דלא קפיד, דניחא ליה אף בהפרשת אחרים, מכל מקום כיון דזכייה ליכא, צריך שליחות ממש שימנהו על כך, ובזה לא מהני נוחותא. ומה שהוציא בספר קצות החושן (בסימן רמ"ג) דין מחדש לדעת הרשב"א דלא מהני זכייה מאדם, לענ"ד אינו מוכרח כלל, ודברי הרשב"א לענ"ד פשוטים, וכמו שכתבנו.

אמנם מפשטות דברי התוספות שכתבו בכמה מקומות דזכייה הוא מטעם שליחות, דאנן סהדי דעביד ליה שליח, משמע שהיה שליחות ממש. וכן מוכח בהדיא מדבריהם כאן, שכתבו דזכייה מטעם שליחות מהא דחצר איתרבאי מטעם שליחות, ולגבי מתנה דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו, דלכאורה אין כוונתם מבוארת בזה, דאם כוונתם להוכיח מלשון שליחות שנקטו בגמרא ב"מ לגבי חצר, ומסיק הש"ס דבמידי דזכות זכין לאדם שלא בפניו, ומזה רצו להוכיח דהא דזכין לאדם שלא בפניו הוא מטעם שליחות, הרי באמת זו אינה ראייה כלל, דהרי במידי דחוב ודאי לא שייך שיהיה החצר שליח שלא מדעת בעלים ורק במידי דזכות, ואינו צריך רצון בעלים, או יכול החצר לזכות שלא מדעת בעלים. אלא נראה בכוונתם, דבחצר ודאי לא שייך ענין זכייה שלא מטעם שליחות, דרק באדם בר זכייה יש לדון דאפשר דאמרה תורה דבכוח כל בר זכייה לזכות עבור חבירו גם שלא מדין שליחות, אבל בחצר שאינו בר זכייה, ודאי דלא שייך זכייה, ורק דין שליחות הוא, דמה שנעשה על ידי החצר חשוב כמו שעשה בעל החצר, וזהו שליחות ממש, וכיון דאשכחן דגילתה תורה דבמידי דזכות נעשה החצר שליח לבעל החצר, דהטעם הוא דאנן סהדי דעביד ליה שליח, היינו, דלא מצינו בחורה רק חידוש זה דגם חצר יכול להעשות שליח, אבל שיעשה שליח שלא מדעת בעלים לא חידשה תורה, דכגניבה דדרשינן מ,,אם המצא תמצא" לרבות חצירו, התם בידיעת בעל החצר נעשה החצר שלוחו, ובאם החצר יכול לזכות גם בלא ידיעת הבעלים, על כרחך הטעם הוא שבכל

מידי דזכות, כבר עשהו הבעלים לחצר שליח שיזכה עבורו כל מידי דזכות, והוה כשליח שעשהו בפירוש, וכמו כן הא דזכין לאדם שלא בפניו בכל דוכתי הוא גם כן מהאי טעמא, דאנן סהדי דאדם רוצה תמיד שיעשו אחרים בשבילו כל דבר שזכות הוא לו, והוה ליה כשליח שנעשה בפירוש, ולא דמי ליאוש שלא מדעת דלא מהני לאביי, וכן התם בתרומה בתורם שלא מדעת, ואף אם היה רוצה אילו היה יודע, אבל כיון דאינו זכות לא מהני, אבל בכל דבר שהוא זכות לאדם, חשוב כמי שאמר להדיא שנותן רשות לכל אדם לפעול עבורו, ומתורצת קושית הקצות החושן הג"ל. וכה"ג מצינו ברא"ש בקדושין לענין קטנה שנתקדשה שלא לדעת האב, שכתב שם, דכיון דזכות הוא לו הוה כאומר צאי וקבלי קדושייך, יעו"ש. ומשום הכי מקשי בתוס' איך זכין לקטן, כיון דענין זכייה הוא מטעם דעביד ליה שליח, והוה כשליחות דעלמא, והרי אין שליחות לקטן.

ובהא דחילקו התוספות במסקנתם בין זכות גמור לזכות שאינו גמור, נראה בזה בכוונתם, דהיכא דהוה זכות גמור, יש לומר דריבתה תורה דיכול אדם לעשות עבור חברו גם מבלי הך טעמא דעביד ליה שליח, ובשיטת הסוברים דזכייה לאו מטעם שליחות, אלא דשיטת התוספות היא דאולי גם בכה"ג הוא מדין שליחות, רק שחלוק דין זכייה זו מכל שליחות דעלמא, דהתם בכל שליחות דעלמא, המשלח עביד ליה שליח, והכא הוא זוכה מעצמו וקונה עבור חברו, ובכה"ג יש לומר דגם קטן יש לו דין שליחות, שיכול אדם אחר לזכות עבורו, והוה בזכות גמור, אבל בדבר דאיכא קצת חוב, דעל ידי מעשיו יוגרם לנגוע בדבר של חברו, או לא מהני רק בידיעת הבעלים ודעתם, ובגדול מהני משום דאנן סהדי דבכה"ג עביד ליה שליח, ובקטן דלא מהני מינוי שליחות דידיה, לא מהני זכייה כזו גם כן. אבל היכא דאין צריך מינוי שליחות, כגון בזכות גמור, גם בקטן מהני זכייה.

ולדברינו ניחא מה דקשה טובא בדבריהם, מהא דמבואר בפ"ק דב"מ דאם חצר מטעם שליחות איתרבאי, אין לקטן חצר וד"א לענין מציאה, והתם הריהו זכות גמור בלא שום חוב כלל, ומכל מקום לא מהני בקטן, וכבר נתעוררנו על כך בתחילת דברינו.* אמנם לפי הנתבאר ניחא היטב, דבחצר לא שייך דין זכייה כלל, דרק באדם בן דעת שייך שיזכה עבור חברו, אבל בחצר דהוה שליחות ממש, לא מהני אלא אם כן עביד ליה שליח וכמו שנתבאר לעיל ולכן בקטן דלא מהני מינוי שליחות, לית ליה חצר וד"א.

ובזה נתיישב לי מה דנתקשיתי בדבריהם בהא דכתבו לענין עובדא דידן דעכו"ם שבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן, וכן כתבו התוס' שם גם בתחילת דבריהם שהוא משום באים כאחד, וכעין גיטו וידו באים כאחד, וזה מזמן שאני רגיל לפדש דלא שייך סברת גיטו וידו באין כאחד היכא דצריך איזה מעשה קודם שיחול הענין,

* ע' הערה בסוף המאמר וע' קצה"ח ס' רמג, סק"ט, וסקי"א]

ובעבד, ששם הוא יסוד ועיקר סברא זו, בארתי במקום אחר דגם שם ליכא חסרון במעשה הקבלה של העבד, אלא דכל זמן שלא יצא מרשות הנותן לא מהני הקנין של קבלת העבד, ובכה"ג אמרינן שאם יחול הקנין שוב אין כאן חסרון זה משום הכי חייל, והנה הכא, דאם נאמר דכוונת התוספות לומר דבזכות גמור יש שליחות ממש לקטן, וכל שליח הוא כיד בעלים קודם חלות הדבר שנעשה על ידי מעשה השליח כידוע, ואיך שייך באים כאחד על זה. אולם לפי מה שבארנו דבריהם, דכוונתם בזה, דבכה"ג אינו כשליחות דעלמא, אלא שיכול אדם לזכות עבור חבירו בלא מינוי שליחות, אז ענין זה של באים כאחד יש לו מקום, דהרי בזכיה כה"ג אינו נעשה מקודם המעשה כיד בעלים אלא דמהני מעשיו עבור אחרים לקנות ולזכות תכלית הענין שבא על ידי מעשיו של הזוכה, ומשום הכי כשאנו דנים על תכלית הגירות, אף דענין הגירות הוא לשנות ולהכניס הנכרי בקדושת ישראל, עם כל זה דאם יהני הגירות יהיה ישראל, שוב מהני הזכיה כה"ג, וזה דומה ממש לענין גיטו וידו באים כאחד, כנ"ל. ונאמר, דגם מה שכתבו כן התוספות בתחילת דבריהם הוא גם כן על דרך זה, דכיון דאולי שם לפי הגירסא דרק מדרבנן אית ליה זכיה לקטן, דמן התורה זכיה מטעם שליחות, והזכיה מדרבנן שתקנו הוא שלא מטעם שליחות, דהרי לא תקנו לו שליחות לקטן, וכיון דאינו מטעם שליחות אלא דמהני מעשה הזוכה עבור הקטן, היינו שיועילו מעשיו לתכלית הענין, ובכה"ג אם נעשה ישראל על ידי זכיה זו שייך לדון משום באים כאחד, וכנה"ל.

[הגהת המחבר מתקופה מאוחרת: שוב התבוננתי דיש לומר דכוונתם דהוא מטעם שליחות ממש, דשיטתם, דבזכיה היה ראוי לומר דאין השליח יכול להעשות מעצמו אלא משום דאנן סהדי דעביד ליה שליח, ונעשה על ידי התרצות המשלח, וזה דוקא בגדול דמהני רצונו לדין שליחות ואז מהני גם לחצר, אבל בקטן דאין רצונו פועל בדבר שנוגע לעניני נכסיו, אינו מועיל ואין לו חצר, אבל בזכות גמור דליכא צד חוב ואינו נוגע לו, אז אין צריך לרצונו, ויכול כל אדם להעשות שליח עבורו, ומהני גם בקטן, דבכה"ג יש לו שליחות, וכמו דמצינו באב שהוא שליח של בתו קטנה. אבל בחצר לא מהני כה"ג, דחצר אינו נעשה שליח מאליו אלא על ידי רצון הבעלים. ודו"ק. עכ"ל ההגה"ה].

— ב —

והא דכתבו התוספות בדיבור הנ"ל, דאף אם נימא דזכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן, מכל מקום משכחת גר קטן מן התורה, כגון במעוברת שנתגיירה דבנה אינו צריך טבילה, והוא גם כן מן התורה, דבריהם בזה סתומים, דמכל מקום כיון דקיי"ל דעובר לאו ירך אמו, וצריך גירות בפני עצמו, אלא דמהני טבילתו על

ידי אמו משום דהיינו ריכיתיה ולא חישב חציצה, אבל מכל מקום נעשה גר על ידי זכייה כשאר גר קטן, ואם אין זכייה לקטן מאן משווי ליה גר, וכבר הקשה כן הגרע"א, ומה שתירץ שם אינו מחזור בעיני.

ונראה לענ"ד, דהנה צריך לבאר ענין הזכייה בגירות, על איזו בחינה בענין הגירות אנו צריכים לדין זכייה, דעיקר מעשה הטבילה הרי נעשית בגוף הנטבל, ומה שצריך בזה כוונה לגירות נראה לי דאינו גם כן מטעם זכייה, דעל פי סברא נראה דלא שייך כוונה בלי מעשה, דאם המכוון אינו עושה המעשה כלל, מה ענין בכונתו על פעולת אחרים, ואפילו לפי מה דרוצה הקצות החושן להוכיח (בסימן רע"ה) דיכול אדם לעשות שליח על עצם הפעולה, והמשלח יכולין על פעולת השליח וזה יועיל לקנין, גם לפי דבריו נראה דלא יועיל בכה"ג, דהתם עושה השליח איזה מעשה, דמצד דין שליחות נחשב כאילו עשה המשלח זה המעשה, ומשום הכי מצטרפת כוונת המשלח עם פעולת השליח. אבל לעשות שליח על כוונה גרידא זכו דבר רחוק מאד.

ומלבד זה, גם דברי הקצות החושן וראיותיו שם אינן מוכרחות, וכבר נתבאר זה אצלנו במקום אחר², דאף שמצינו לרשב"א בחידושו לחולין (דף י"ב) שכתב שם בשם רבותיו, דהא דמהני גדול עומד על גביו לענין גט אינו משום שהוא מלמד את הקטן לעשות לשמה, אלא דמהני כוונת העומד על גביו משום שליחות, והיינו דהעומד על גביו הוא שלוחו של הבעל, משום דבגט תלוי העיקר בדעת הבעל או שלוחו, ורק בשחיטה לא שייך כוונת העומד על גביו, דשם תלוי הדבר רק בדעת העושה בלבד, וכן בחליצה כוונת אחרים דליכא דין שליחות לחליצה, יעו"ש.

והנה גם דברי הרשב"א נפלאים בעיני, דמה שייך שליחות על כוונה לשמה בגט. וגם קשה טובא על דבריו, דלפי זה למה אמרו דבנכרי לא מהני עומד על גביו משום דנכרי אדעתיה דנפשיה עביד, והרי מהני כוונת העומד על גביו.

על כל אופן נראה דלא דמי ענין כוונה דלשמה בגט לענין כוונה בטבילת גירות, דבגט יש לומר דענין הכתיבה הוא סיבה והקדמה לגירושין, רק דאפשר לומר לאו דוקא פעולת הכתיבה אלא ענין עשיית פעולת השטר, דעשיית שטר תלוי בדעת הבעל שמיחד שטר זה לגירושין לגרש את אשתו, וצריך יחוד זה בשעת מעשה הכתיבה ולא לאחר המעשה, (ועל יחוד זה מהני שליחות), אבל על כל פנים לענין טבילה רחוק לדון כן. ועוד, דכבר הוכחנו במקום אחר³ מסוגית הש"ס ביבמות (דף מ"ו), דלענין כוונת טבילה לשם גירות לא צריך כוונת הנטבל אלא כוונת המטביל, היינו דכמו דבטבילת כלי היכא דצריך כוונה ודאי דמהני כוונת המטביל גם בעל כרחו של בעל הכלי, [וגם באדם מבואר בחולין (דף ל"א) דבנדה, למ"ד דצריך כוונה

לטבילתה, מהני אם אנסוה והטבילוה]. משום דכוונת כל מעשה צריך שתהיה להכשיר הפעולה, ואם הנטבל אינו חפשי ברצונו על עצם הפעולה, לא תהני כונתו כלל, כיון שהמעשה נעשה ממילא בלא דעתו. ובוזה בארתי מה דמבואר בגמרא שם, דצריך לתוקפו במים, כדי שלא יאמר לשם בן חורין אני טובל, והיינו, שכל מעשה הטבילה תעשה על ידי המטביל, ובאופן זה לא מהני כוונת הנטבל.

ולכן נלענ"ד דהכא בגר קטן אין צריך זכייה או שליחות על כוונת הטבילה, אלא כיון שהמטביל מכניסו במים, הדבר תלוי בכוונת המטביל לחוד, ועיקר הזכיה הוא על עיקר הגירות, והיינו, דענין הגירות הוא להקדישו לשמים, וכמו שאמרו במקדיש עבדו שהכוונה להיות עם קדוש, וענין הקדש זה עושים בית דין, שמקדשים אותו להיות מוקדש לגבוה. ובוזה יובנו דברי התוספות בסנהדרין (דף ס"ח) שכתבו שם לענין גר קטן דמהני הזכיה על ידי בי"ד משום דבהך זכייה נעשה ישראל, משום דכל ענין גירות נעשה על ידי זכייה, וע"כ משום דבאים כאחד, יעו"ש. ולכאורה צ"ע, למה אנו צריכים בגדול המתגייר לענין זכייה, אלא דסברי התוספות דענין זה דמצרכינן בית דין בגירות הוא משום דבית דין מקדשים אותו לגבוה, דהרי זה ודאי רחוק לומר דהיכא דצריך בית דין לקיום הדבר חשובים בית דין כשלוחים של בעל דבר, דאם נאמר כן, אם כן בקדושין דצריך עדים לקיום הדבר, היה ראוי גם כן לומר שיהיו העדים כשלוחים של המקדש, ואם כן, איך מהני לרבי מאיר בנכרי שקידש לאחר שיתגייר, דהרי ודאי דצריך עדים בשעת מעשה הקדושין, ואין שליחות לנכרי. אלא נראה דענין הזכייה בגירות הוא על דרך שכתבנו, דהוא מפני שהבית דין מכניסים אותו לרשות הגבוה, ואין להם כח להקדיש איש זר לגבוה כי אם ע"י זכייה, ואף דאין זכייה לנכרי, ומ"מ מהני, ועל כרחך דבכה"ג אמרינן באים כאחד.

ועל פי הנ"ל נראה לומר דבמעוברת שנתגיירה אין צריך העובר כי אם טבילה לחוד למאן דסבר עובר לאו ירך אמו, דהנה ביבמות (דף צ"ח ע"א) איתא: אמר רבא, הא דאמרי רבנן אין אב למצרי, לא תימא משום דשטיפי בזימה דלא ידיע, אבל ידיע חיישנין, אלא אפילו ידיע נמי לא חיישינן, דהא שני אחים תאומים, דטיפה אחת היא ונחלקת לשתיים, וקתני סיפא לא חולצין ולא מייבמין, ש"מ אפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה, דכתיב ובשר חמורים בשרם וכו', ע"כ. וכתב רש"י שם בד"ה הא, וז"ל: הא דאמרי רבנן אין אב למצרי ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שנולד דמי, כגון הורתו שלא הקדושה ולידתו בקדושה, דיש לו שאר מן האם כישראל גמור, עכ"ל. וכן כתב רש"י שם בד"ה לא תימא ובד"ה ה"ג עיי"ש. ולכאורה אינו מובן מה שכתב דהיכא דהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ליכא למימר דכקטן שנולד דמי, דהרי במעוברת שנתגיירה, מה שהולד נעשה ישראל הוא על ידי גירות, וכמו דאמרינן דבגר שנתגייר לאחר לידתו אמרינן דאין לו שאר, כמו כן היה ראוי לומר הכא לענין שאר האב, דבגירותו פקע ממנו שארות

האב, דמה שיש לו שארות אם הוא מפני שנולד ממנה לאחר גירות, אבל לענין שארות האב דלוי בהריון, נפקע ממנו על ידי גירות.

ועל כן נלעג"ד דכמעוברת שנתגיירה אין הולד נעשה גר על ידי הטבילה, אלא דממילא הוא ישראל מחמת אמו, דכיון שנולד מאדם ישראלי, ראוי להיות ישראל, ורק מכיון שהיתה הוראתו שלא בקדושה, צריך גוף העובר טבילה, כדי שיהיה גופו מוכשר להתקדש על ידי הלידה, וכל זמן שלא נטבל גופו, אין הלידה מקדשתו. אבל כשנטבל כראוי, אינו צריך גירות להקדישו, אלא דמכיון דגופו מוכשר להתקדש בקדושת ישראל, הוא מתקדש על ידי הלידה. ומשום הכי סובר רש"י, דעד כאן קאמרינן דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ונפקע ממנו כל קורבת משפחה היינו אם נעשה ישראל על ידי גירות, והוה כנולד אז, ולא על ידי אב ואם. אבל בכה"ג, דהלידה עושה אותו ישראל, ראוי לילך בתר אב כמו שהולך אחר האם, אי לאו דרחמנא אפקריה לזרעיה.

ונראה דלא מיבעי למ"ד עכו"ם הבא על בת ישראל הולד ממור וחשוב כישראל גמור, דודאי יש לומר דלידת אמו משוויא ליה לישראל, אלא דהתם שמתחילת יצירתו היחה אמו ישראלית, גופו ראוי לקדושת ישראל בלא טבילה. אבל הכא שעיקר יצירתו היתה שלא בקדושה, צריך טבילה להכשיר גופו להתקדש על ידי לידה. ואפילו למ"ד עכו"ם הבא על בית ישראל הולד כשר, היינו שאין בו דין ממזרות, אבל צריך גירות ובלא גירות הוה כנכרי גמור לענין תפיסת קדושין וכיו"ב, כמבואר בתוספות בפ"ק דיבמות (דף ט"ז ע"ב) יעו"ש.

יש לבאר בענין שכתבנו לעיל בשיטת רש"י הנ"ל, היינו, שאם היה נטבל במעי אמו הי' סגי ליה הטבילה לחד. אבל כיון שלא טבלה אמו בכוונת גירות בשביל עוברה (דבכה"ג ודאי לא מהני אפילו טבלה לנידחה), אז יש לומר דאח"כ הוא צריך גירות גמורה כגר דעלמא, ואפילו אם נאמר דלידה ואחר כך טבילה גם כן מהני, גם כן ניחא, דהרי אין מפורש בראשונים אופן גירותו, אמנם לדעתי נראה ומסתבר יותר דלידה אינה מקדשתו אלא לאחר טבילה.

ועל כל פנים יתיישב בזה קצת מה דקשה טובא לשיטת התוספות, דמפרשי דהולד כשר וצריך גירות מהא דמבואר בכורות (דף מ"ז) דכהנת וישראלית שנחעברה מנכרי הולד חייב בחמש סלעים, דקרינן ביה פטר רחם, רק בלוויה פטור דלוי פסול מיקרי, ואמרינן התם דהיינו בין למ"ד מזהמין את הולד ובין למ"ד אין מזהמין את הולד, ופירשו רש"י ותוספות שם דהיא הך פלוגתא דאמוראי בדין עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל, יעו"ש, וכן כתבו התוספות ביבמות (דף כ"ג) יעו"ש. ולכאורה הוא דבר תימה דגר יתחייב בפדיון הבן, וכבר מצאתי שתמה על

כך בספר שער המלך (בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה), דהרי כתיב בכור בגיך תפדה, ובגר לא שייך זה, יעו"ש שנשאר בצ"ע.

ולדברינו ניחא, דהנה אם נאמר כהצד השני שכתבנו, דגם לידה ואח"כ טבילה מהני, ודאי ניחא, דהא נעשה ישראל על ידי לידה ולא על ידי גירות, דטבילה הוא צריך ולא גירות, והוה כישראל גמור וחייב בחמש סלעים. ואפילו אם נאמר כמש"כ, דדוקא טבילה ואח"כ לידה מהני, יש לומר דנפ"מ אם טבלה עצמה בעודה מעוברת להכשיר ולדה, דהרי לא נזכר בגמרא להדיא דין חיוב דחמש סלעים, אלא להפך דנזכר שם דין פטור בלוויה, וכן איחא התם בכהנת דאמר רב פפא בדיק לן רבה, וכיון דלא נזכר בהדיא דין חיוב דחמש סלעים בכה"ג, אין דוחק לומר דאיכא נפק"מ לענין טבלה להכשיר הבן.

ובשו"ע יו"ד דפסק להדיא דכהנת דחייב חמש סלעים הוא לשיטתו, דסבר דלא כשיטת התוספות, אלא דהולד כשר בלא גירות, והוה כישראל גמור, וכדמוכח משו"ע אבהע"ז (סימן ד' סע"ה), כנלענ"ד. אחר כך ראיתי בפתחי תשובה לאבהע"ז (סימן ד' סק"ד) שהביא בקצרה מתשובת חמדת שלמה שהגאון מליסא מיישב שם דברי הש"ס בבכורות הנ"ל בדרך זו ואין הספר בידי כעת לעיין בו.

ועל פי הדרך שכתבנו מתפרש לנו שיטת התוספות כאן בלי גמגום כלל, דבמעוברת שנתגיירה אין צריך לדין זכייה כלל, דכבר ביארנו, דעיקר מה שצריך לדין זכייה הוא במה שבית דין מכניסים אותו לקדושת ישראל והוא כעין הקדשות לגבוה, אבל על כוונת טבילה לא צריך לדין זכייה ושליחות כלל, ורק מי שמכניסו למים צריך לכויף, וכעין טבילת כלי לקדשים, היבא דצריך כוונה. וכיון שביארנו דבמעוברת שנתגיירה אין צריך כי אם טבילה לעובר, אבל הוא נעשה ישראל על ידי לידה, ממילא אין צריך לזה דין טבילה כנלענ"ד.

ולפי זה הנה ודאי מה דקיי"ל דגר שנתגייר על פי דעת בית דין יכול למחות כשהגדיל כבכל זכיות דעלמא, זה לא שייך במעוברת שנתגיירה, וכן מורין דברי המחבר ביו"ד (סימן רס"ח סע"ז) יעו"ש שכתב דבגר שנתגייר על ידי האב או בית דין יכול למחות. ובדין מעוברת שנתגיירה כתב בסע"ו שם סתמא, ולא הזכיר דיכול למחות. ומוכח מזה להדיא דלא מהני מחאה. ועיין בפתחי תשובה (שם סק"ח) שכתב כדברינו בשם ספר תפארת למשה, אבל לא הביא טעמו בזה. ועיין בדגול מרבבה שם שכתב, דאם לא ידעו בית דין שהיא מעוברת, יש לי בזה אריכות דברים, וזה תלוי באשלי רברבי, עכ"ל. ולפי מה שכתבנו אין כאן מקום ספק כלל, דרק לגירות צריך בית דין, אבל לטבילה אין צריך בית דין כלל.

אחר כך הראו לי תלמידי הישיבה דברי התוספות בכורות (דף מ"ו ע"א) ד"ה

נתגיירה, שתמהו על דברי הגמרא ביבמות הנ"ל, דלמה לן טעמא דרחמנא אפקריה לזרעיה, תיפוק ליה משום דהוה כקטן שנולד דמי. אמנם מבואר שם בדבריהם דגרסי בגמרא יבמות הנ"ל, דהא שני אחין תאומים וכו' וקתני ואין חייבים משום אשת את, וזוהי הרישא, דהתם מיירי שגם לידתו היתה שלא בקדושה, והם גרים ממש. אולם בגמרא שלנו הגירסא, וקתני סיפא לא חולצין ולא מייבמין, ועיין בריש"א דכן היא הגירסא, דמרישא ליכא ראייה, דמשום דקטן שנולד דמי יעו"ש.

וכן מש"כ שם התוספות בזה הדיבור להקשות על דברי רש"י שכתב, בנתגיירה מעוברת ובעלה עמה הוה אותו הולד בכור לכהן, דפטר רחם בישראל הוא, ולא לנחלה, דהורתו שלא בקדושה ולא בר נחלה הוא, דרחמנא אפקריה לזרעיה. ועל זה כתבו, דבחינם פירש כן, דבלאו הכי לאו בר נחלה הוא, דגר שנתגייר כקטן שנולד הוא, ואינו חשוב אביו, דהא בעודו מצרי חשוב אביו לגבי נחלה, ולא אמרינן לענין זה דרחמנא אפקריה לזרעיה, דהא נכרי יורש את אביו דבר תורה, יעו"ש.

גם מזה אין סתירה לדברינו, דלענין נחלה ממג"פ לאו בר נחלה הוא, דכיון דכתב רש"י ובעלה עמה דהוה גר וכקטן שנולד, ואם כן אינו אביו, וזוהי ודאי כוונת דבריהם, דאם כוונתם משום גירות הבן, למה להו להביא דברי רש"י שכתב, ובעלה עמה. ובאמת, בע"כ הגמרא מיירי בשנתגייר האב, דאל"כ לא מצינו ישראל שירש אביו הנכרי. ואף אם יורש, מכל מקום דין בכורה לנחלה ודאי ליכא רק גבי ישראל. וכיון דנתגייר האב, ודאי דלא שייך דין ירושה ממנו וזה פשוט. ואף שגדולי עולם עומדים לנגדי, והם הגאון רע"א, והדגול מרבבה, והחתם סופר שהוכח בפתחי תשובה ביו"ד שם, שכולם נקטו דבמעוברת שנתגיירה העובר נעשה ישראל על ידי גירות, בכל זאת לא נמנעתי לחוות דעתי, מאחר שאיני כותב זה אלא להתלמד ולפרש דברי הש"ס והתוספות לפי גירסת הש"ס שלנו ביבמות שם, וה' יאיר עיני לכוון אל האמת.

ועוד היה נראה לי, דגם בישראל הבא על הנכרית שהולד כמותה, שזה דוקא מחמת הלידה. אבל אם נתגיירה קודם לידה, דאז לידתו בקדושה, ונעשה ישראל על ידי הלידה כמש"כ, אז מתיחס גם אחרי האב לכל דבר, דבשעת עיבורו עדיין לא פקע שאר האב אלא על ידי הלידה, דהא דילפינן מקרא ד,,כי יסיר" לא מוכח מזה על העיבור ולומר מחמת עובר ירך אמו, זה לא נזכר בגמרא כלל. ובזה היו מתפרשים היטב דברי רש"י ביבמות (דף מ"ב ע"א) ד"ה ויפטור את יבמתו שכתב שם, דאם ייבם הבן שנולד מן הגר והגירות את אשת אחיו שנולד מהם בקדושה ונזרע שלא בקדושה, דהוא אשת אח מן האם, עיקר החשש הוא משום דסתם נכרית זונה היא, ואיכא למימר שמא אינו בנה של זה, יעו"ש, ודבריו מדפסין איגרא, דגם

אם בנו הוא, כיון שנזרע שלא בקדושה אינו אחיו מן האב, וכבר תמהו מפרשי הש"ס על זה.

ולפמש"כ י"ל דכיון דקתני דגר וגיורת צריכים להמתין ג' חדשים, ואם הוא נתגייר כבר מ"מ היא צריכה להמתין ג' חדשים דשמא מעוברת היא, ואז כיון שהאב הוא ישראל, והיא מתגיירת ותהיה הלידה בקדושה, ויהיה מתייחס גם אחר האב, ושפיר יהיה דין יבום אצל הבנים הנולדים אח"כ. ומשום הכי כתב רש"י דחיישינן שמא נתעברה מאחר, דסתם נכרית זונה היא ואינו אביו. כן היה נראה לי, לולא ראיתי בדברי המגיד משנה בפ"ד מהלכות חובל ומזיק ה"ד שכתב דבכה"ג אינו בנו, יעו"ש.

ומה שכתבו התוספות בבכורות הנ"ל על רש"י, דבחינם פירש הטעם משום דרחמנא אפקריה לזרעיה ולא דחו דברי רש"י לגמרי, דהרי נכרי יורש אביו, נלעג"ד דבאמת האי כללא דאפקריה רחמנא לזרעיה דמצרי הוא רק לגבי דידן, שעלינו לדון זרעיה כזרע בהמה. אבל לגבי דידהו, חשוב שפיר זרע אדם, ומשום הכי נכרי יורש את אביו דבר תורה. ולפי זה דקדקו לומר דדברי רש"י הם רק ,,לחינם", דכאן מיירי שנתגייר אביו עמה, ואינו אביו משום דכקטן שנולד דמי, היינו האב, כנ"ל. ובאמת טעמיה דרש"י יועיל לנו במקום אחר, היינו, שאם הבעל נשאר לעולם בנכריותו, גם כן לא יירש הבן שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, דשם ליכא הטעם דכקטן שנולד דמי, אלא הטעם דלגבי ישראל חשוב זרע מצרי כבהמה, וזה נכון בעזה"ת.

1. עיין בחידושי רבי שמעון יהודא הכהן לכתובות (סימן י"ג) במה שהשיג על דברי הגרע"א בזה.
2. עיין בחידושי רבי שמעון יהודא הכהן למסכת ב"מ (סימן י"ב) שהאריך להשיג על דברי הקצות החושן בזה.
3. עיין בחידושי רבי שמעון יהודא הכהן ליבמות (סימן מ"א) ולכתובות (סימן י"ג).
4. [אולי כונת הגאון לדברי הרש"ש ליבמות (צ.ח.).]

[הערה השייכת לעמוד 71. ע' דרוש וחדוש לרעק"א (כתובות י"א). שביאר ,,דמה דקיי"ל אין שליחות לקטן. . משום דמעשה קטן אינו כלום והעשיה שעשהו שליח לית ביה מששא. . אבל היכא דא"צ דעתו שיעשה לשליח, גם לקטן יש שליחות". (ר"ל החסרון בקטן הוא במעשה המינוי שליחות ולו יצויר חלות שליחות בלי מינוי, שפיר שייך שליחות בשביל קטן המשלח) וע"ש בדו"ח שר' שלמה איגר (בנו) הקשה מגמ' ב"מ (י:) הנ"ל שלמד"א (חצר משום) שליחות איתרבאי, קטן א"י לעשות חצר והקשה למה (לפ' דברי רעק"א). ולפי דברים האלו של ר' שמעון זצ"ל א"ש דבחצר, בעי דבר המקביל למינוי שליחות כדי שהחצר יפעול, והרי קטן מופקע ממינוי, וא"ש היטב.]